

Znanstveni skup

ISTI ROD, RAZLIČITE SUDBINE

MUŠKARAC MOŽE BITI I.....

Program skupa i sažeci izlaganja

Organizacijski odbor skupa:

Ana Rajković Pejić

Marija Karbić

Željko Dugac

Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Ante Starčevića 8, 35000 Slavonski Brod
<http://hips.hr/>

Uredila:

Ana Rajković Pejić

Priprema i tisak:

Krešendo, Osijek

Slavonski Brod, prosinac 2024.

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
- PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

organizira

Znanstveni skup

ISTI ROD, RAZLIČITE SUDBINE

Muškarac može biti i....

(Gradska knjižnica Slavonski Brod, 4. prosinca 2024.)

Uvodna riječ

Prvim skupom pod nazivom *Isti rod, različite sudbine* koji se održao 2022. godine željeli smo potaknuti istraživanja različitih modaliteta ženske stvarnosti i ženskih identiteta propitujući žensku moć u srednjem vijeku, povijest obrazovanja žena, nasilje nad ženama (prema istarskim bračnim procesima iz prve polovice 17. stoljeća), odnos normi, realnosti i imidža na primjerima iz života pripadnica velikaškog sloja u donjem međurječju Save i Drave, ulogu žena u formiranju gradskih elita na primjeru srednjovjekovnog Gradeca, te položaj žena prema oporukama pečuškog stanovništva u 18. stoljeću. Raspravljalo se nadalje o rodnim aspektima suzbijanja kriminaliteta u Banskoj Hrvatskoj, o djevojkama iz Stenjevačke republike, o radu ženskih građanskih društava u Zagrebu do 1914. usmjerenom poboljšanju posluge, umjetnicama u Pravom svjetskom ratu, aktivističkim praksama radnica u Hrvatskoj krajem 19. i početkom 20. stoljeća, medicinskim sestrama kao socijalnim radnicama u međuratnom Zagrebu, radnoj svakodnevici odgajateljica Dječjeg doma u Nazorovoj 1940-ih i 1950-ih, borbi sestara dominikanki za svoja prava u prvoj polovici 20. stoljeća, ženama u braku i opstanku tradicionalnih uvjerenja te isprepletenosti povijesti feminizma i ženske povijesti.

Slijedeći skup, održan 2023. godine, fokusirao se prema pitanjima biografskih i autobiografskih formi kroz koje se čitaju ženske sudbine ukazujući na vrijednost ovih formi te pluralitete u korištenju biografija. Ujedno smo željeli ukazati na mogućnosti koje pruža stvaranje kolektivnih biografija određenih skupina, ali i biografija istaknutih i zanimljivih pojedinki na temelju analiza drugih vrsta izvora, poput književnih formi. Tako su se razmatrali manje poznati ili posve nepoznati aspekti osobnog i društvenog života žena kao što su Anka Meleš, Hanika Gašparič Skurjeni, Katarina Bogdanović, Anka Miše, Dora Pejačević, Maja Bošković-Stulli, Snježana Grković Janović i Česlava Andreis. Jednako se tako u želji isticanja kolektivne biografije žena raspravljalo o predodžbama o ženama na osnovu zapisnika prezbiterskih vijeća iz prve polovice 19. stoljeća te ženskom licu Prvog svjetskog rata. Nadalje, razmatrala se međunarodna ženska aktivistička djelatnost, psihijatrijska dokumentacija kao izvor podataka o povijesti neznanih seoskih žena iz kontinentalne Hrvatske krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća, kao i mogućnosti mikrohistorijske rekonstrukcije biografija žena s društvenih rubova u 19. stoljeću, žensko tijelo i majčinstvo u okvirima međuratnog javnog zdravstva kroz ostavštinu Štefanije Vinter Grossman i Lujze Janović Wagner, dnevničke manipulacije na primjeru dnevnika Marije Vinski i Vladimire Jelovšek o životu Gerde Charlotte i Annete Lucija Bakšić te biografije i autobiografije djelatnica propagande nacističkih i fašističkih partija i pokreta.

Ove 2024. godine se okrećemo muškarcima propitujući različite modalitete muških identiteta i tražeći očitovanja konstrukcije muškosti kroz različite primjere i razdoblja, od srednjeg vijeka do 20. stoljeća. Koje su to norme, očekivanja i društvene uloge utjecale na muški identitet te kada se on približava rubnim područjima, pitanja su kojima ćemo se baviti. Posebna će se pozornost pritom posvetiti i profesijama koje propituju tradicionalne predodžbe muškosti.

Od dosadašnjih istraživanja maskuliniteta u srednjem vijeku pa do teorija feminističkog maskuliniteta područje je kojim će se kretati istraživački interes produbljujući pojedina pitanja kao što su pitanje profesija ili fiksacije identiteta. U tom će kontekstu pjesničke poslanice Pavla Rittera Vitezovića poslužiti za figuraciju maskuliniteta ranog 18. stoljeća, a kroz analizu nekih aspekata poljičkog klera u istom 18. stoljeću pratit će se izlazak iz zadanog identiteta, kao i na prikazu osječkih župnika u pritužbama osječke gradske vlasti na početku 19. stoljeća. Kroz primjer muškaraca vještaca te muškaraca pripadnika pojedinih profesija kao tkalaca, pletilaca i slugu, ili kroz ulazak muškaraca u zanimanje medicinskih sestara bit će problematizirano pitanje uobičajene i neuobičajene muške profesionalne identifikacije. Jednako će se tako obratiti pozornost maskulinitetu radničke klase u Hrvatskoj u 19. stoljeću ali i muškom neradu i muškosti 1920-tih, maskulinitetu jugoslavenske revolucije, predodžbama o obiteljskim i pouzdanim muškarcima kao što su Karlo Dienes i Aleksandar Milčić.

Muškost se kroz povijest povezivala uz čast, hrabrost, fizičku snagu, kontrolu emocija, disciplinu, lojalnost, zaštitu obitelji i države, vojništvo i ratništvo. Nadalje, uz te su se karakteristike nadovezivala predodžba o intelektualnoj superiornosti i obrazovanju, produktivnosti, radnom statusu i financijskoj neovisnosti. Dvadeseto je stoljeće te kategorije stavilo na novu razinu na kojoj su one još dodatno podcrtane dominacijom tzv. toksične muškosti koju su podržale kapital, komunikacija i tehnologije. S druge strane, taj se prenapregnuti balon muškosti počeo i ispuhivati što nemogućnošću samih aktera da održe tu razinu unutarne napetosti, a što promjenama/podrškom okoline koja je počela propitivati stereotype muške snage i dominacije te razorne posljedice koje proizvodi, otvarajući prostor za ulazak emocija te dozvoljavajući šire i raznovrsnije norme u određivanju maskuliniteta.

Da, muškarac u povijesnom kontekstu može biti i nešto drugo od onoga što je tražio protokol, odredba, opće prihvaćena predodžba ili jednostavno drugačiji od onoga što je predlagala obitelj i što je okolina željela. Slika muškarca i očekivanja od njega razlikovala se od razdoblja do razdoblja, kao i između različitih društvenih skupina. Ovaj skup je zamišljen da u tom kontekstu problematizira istaknuta pitanja.

Organizacijski odbor

PROGRAM SKUPA

SRIJEDA, 4. prosinca 2024.
11:00-18:00 / Gradska knjižnica Slavonski Brod

Pozdravne riječi

Ružica Bobovečki, prof., ravnateljica Gradske knjižnice Slavonski Brod

Dr. sc. Marija Karbić, predstojnica Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest

I. sekcija

11:15 – 12:45

Moderator: Željko Dugac

Marija Karbić – *Maskulinitet u srednjovjekovlju. Mogućnosti istraživanja*

Zrinka Blažević – *Figuracije maskuliniteta u pjesničkim poslanicama Pavla Rittera Vitezovića (1652.-1713.)*

Andelko Vlašić – *Muškarci kao optuženici u progonima vještica u ranom novom vijeku u Europi i Hrvatskoj*

Eldina Lovaš – *Dvojica osječkih župnika u pritužbama osječke gradske vlasti na početku 19. stoljeća*

Ivan Armanda – *Poljički kler izvan okvira zadanog identiteta u 18. stoljeću*

Rasprava

Pauza za kavu

II. sekcija

13:00 – 14:15

Moderatorica: Ana Rajković Pejić

Katarina Horvat – *Muškarci kao kućni sluge krajem 19. i početkom 20. stoljeća*

Željko Dugac i Sanda Fanković – *“Ja sam danas vaša medicinska sestra”: ulazak muškaraca u zanimanje medicinskih sestara*

Andrea Klobučar i Tihana Petrović Leš – *Muškarci u tekstilnim vještinama tkanja i pletenja*

Jelena Seferović – *“Klatari se po selu, pravi štetu”: odnos muškog nerada i muškosti 1920-ih*

Rasprava

Pauza za ručak

14:15-15:45

III. sekcija

15:45 – 17:15

Moderatorica: Marija Karbić

Suzana Leček – *Obiteljski muškarac: Karlo Dienes, ujak, suprug i otac*

Uršula Bešlić – *“Aleksa je najbolji i najpodesniji čuvar”*

Tijana Matijević – *Blagi i pitomi: o maskulinitetu jugoslovenske revolucije*

Luka Pejić – *Drugovi bez drugarica: maskulinitet radničke kulture u Hrvatskoj u 19. stoljeću*

Ana Rajković Pejić – *Plači kao dečko: Bell Hooks i zagovor feminističkog maskuliniteta*

Rasprava

Zatvaranje znanstvenog skupa i najava teme idućeg skupa

Ivan Armanda

Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb

Poljički kler izvan okvira zadanog identiteta u18. stoljeću

Zapisnici kanonskih vizitacija poljičkih župa u 18. stoljeću i druga sačuvana arhivska građa otkrivaju, među ostalim, da je dio svećenika, đakona i bogoslova u tom kraju životom i djelovanjem izlazio izvan okvira identiteta koji im je zadan stupanjem u klerički stalež. Suprotno onome što se od klera očekivalo i mimo pravila koja se prihvaćalo stupanjem u klerički stalež, dio poljičkoga klera u osobnom životu i javnom djelovanju ponašao se oprečno obvezama kleričkoga staleža, baveći se i poslovima nespojivima s tim staležom, pa i zabranjenima za kler. U predavanju će se analizom i opisivanjem konkretnih slučajeva sagledati razlika između identiteta kojega se očekivalo od klera i otklona od očekivanja te će se pokušati detektirati uzroke ponašanja neprihvatljivog (ne samo) za klerike.

Ključne riječi: Poljica, kler, 18. stoljeće, kanonske vizitacije, neprimjereno ponašanje.

Uršula Bešlić

Muzej Brodskog Posavlja, Slavonski Brod

“Aleksa je najbolji i najpodesniji čuvar”

Povodom 150 obljetnice rođenja najpoznatije hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić, u Muzeju Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu predstavljena je njena baština koja se godinama čuvala u obitelji Milčić. Jedna od četiri Ivani- ne kćerke, Zora (1897-1971), udala se za Aleksandra Milčića kojeg je upoznala u Brodu tijekom Prvog svjetskog rata u kojem je Milčić sudjelovao kao vojnik austrougarske vojske. Porijsklom iz Klanjca u Zagorju, radi ljubavi prema Zori odabrao je Slavonski Brod za grad u kojem će osnovati obitelj i ostvariti uspješ- nu pravničku karijeru. Unuci Zore i Aleksandra Muzeju Brodskog Posavlja i Hrvatskom institutu za povijest - podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, poklonili su predmete kao i arhiv koji su naslijedili od svojih predaka, iz obitelji Brlić, Mažuranić i Milčić. Preko ove darovane građe postali su dostu- pni rukopisi kroz koje smo saznali povijest jedne građanske obitelji koja je utje- cala na društveni i kulturni život Slavonskog Broda. Upravo kroz ove sačuvane osobne dokumente, možemo upoznati osobnost Aleksandra Milčića i to naj- više kroz odnos s njegovom punicom, Ivanom Brlić-Mažuranić. Aleksandar je u obitelj Brlić došao nekoliko godina prije smrti Ivaninog supruga Vatroslava. Nakon njegove smrti, 1923. godine, Zora i Aleksandar postali su oslonac i naj- važniji skrbnici književnice koja je tijekom sljedećih godina sve češće pobolije- vala što je dovelo i do njene tragične smrti 1938. godine. U sačuvanim pismima, koje je Ivana razmjenjivala sa svojim kćerkama, saznajemo koliko joj je značio zet Aleksandar i njegova podrška u teškim životnim trenucima. Kroz njen opis njegovog karaktera možemo zamisliti kakav je bio i u ostalim segmentima svog privatnog kao i javnog života.

Ivana je prema njemu često naglašavala svoje iskrene majčinske osjećaje na koje je on odgovarao brižno i zaštitnički, poput pravog sina.

“Aleksa je najbolji i najpodesniji čuvar. Dolazi mi 5-6 puta, sjedi uz mene po sat, dva - tipka i radi u mojoj sobi da nisam cijeli dan sama, a djeluje tako umi- rujuće da bez njega zaista ovu za bolesnika strašnu neudobnost i pomanjkanje dvorbe i komfora ne bih ni ovako podnijela. Pače kad u napadaju slabosti u večer legnem, sjedi još dugo on na terasi da me ne ostavi samu, dok se ne opora- vim ili ne zaspem.

Aleksa je upravo nenadmašivo ugodan, dobar, uslužan - čini više nego bi ikoji muškarac mogao i pokušao činiti."

Ključne riječi: obiteljsko naslijeđe, privatni odnos, pisana baština, emocije, oslonac

Zrinka Blažević

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Figuracije maskuliniteta u pjesničkim poslanicama Pavla Rittera Vitezovića (1652.-1713.)

Polazeći od kanonske definicije Wolfganga Schmalea koji maskulinitet konceptualizira kao složenu kulturnu figuraciju koja je determinirana strukturom i dinamikom komunikacijskih mreža, u interpretativno-analitičkom fokusu ovoga izlaganja bit će pjesničke poslanice Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.). Riječ je o stihovanim pismima autobiografskoga karaktera koja je Vitezović tijekom čitavoga života slao muškim adresatima – prijateljima, patronima i obnašateljima različitih političkih i administrativnih funkcija u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, ali i u Habsburškoj Monarhiji. Stoga predstavljaju idealan izvor za istraživanje društvenih, ideoloških, tjelesnih i emocionalnih aspekata diskurzivnih reprezentacija rodnoga iskustva i rodne uloge ranonovovjekovnog plemića i intelektualca s habsburške periferije, koji su se oblikovali, modificirali i diseminirali unutar komunikacijskih mreža učene srednjoeuropske elite na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće. Pritom će se nastojati ispitati kako su figuracije maskuliniteta koje se mogu detektirati u Vitezovićevim pjesničkim poslanicama određene normativnim predodžbama o muškosti ovisnima o socijalnom i staleškom položaju te u kojoj su mjeri proizvod specifična autorova životnog iskustva.

Ključne riječi: Pavao Ritter Vitezović, pjesničke poslanice, ranonovovjekovna muškost

Željko Dugac

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Sanda Franković

“Ja sam danas vaša medicinska sestra”:

Ulazak muškaraca u zanimanje medicinskih sestara

U mnoga su se zanimanja koja su isprva obavljali isključivo muškarci tijekom 20. stoljeća uključile žene, no postoje i zanimanja koja su od svoga početka bila isključivo ženska ali su se u njih u određenom trenutku uključili i muškarci, jedno od takvih je zanimanje medicinskih sestara. Iako su muškarci, kao pomoćnici, njegovatelji, bolničari ili dezinfektori radili i ranije u medicinskih ustanovama njihovo je formalno obrazovanje krenulo mnogo kasnije nego što je to bio slučaj za žene, medicinske sestre. Prva škola za sestre pomoćnice, odnosno medicinske sestre, osnovana je u Zagrebu 1921. godine i u njoj nije bilo muškaraca, čak što više, tadašnjim propisima je bilo predviđeno da se u školu upisuju isključivo žene. Sestrinstvo se idejno vezalo isključivo uz žene, a diskusije se uopće niti ne vode o tome kako bi se i muškarci mogli uključiti u to zanimanje. Ideologinje tog novog zanimanja u to su doba zaokupljene pitanjima koliko pripadnice te profesije trebaju istu prihvaćati kao svoj životni poziv u kojem bi se posvetile u cjelini, odričući se obitelji i braka, po uzoru na redovnice. Ipak tako drastične ideje nisu zaživjele te se sestrinstvo profilirao kao zanimanje obrazovanih i samostalnih žena koje biraju i profesiju i brak i koje jasno izražavaju svoje izbore i grade svoju karijeru kako su to činili i muškarci u drugim zanimanjima. Nakon drugog svjetskog rata se stvari donekle mijenjaju i u školu i profesiju ulaze muškarci. Tako 1951. godine u Školi za medicinske sestre u Zagrebu, u Mlinarskoj ulici, diplomiraju dva muškarca. Oni nisu bili nazvani medicinske sestre ili medicinska braća, već se za njih skovao naziv medicinski tehničar. Bio je to početak prisutnosti muškaraca u profesiji koju su njezini korisnici, ali i protagonisti, smatrali isključivo ženskom. Koliko je taj ulazak muškaraca bio čudan ili neuobičajen i kakve su bile reakcije na njega teško je rekonstruirati. Strani izvori navode kako je ulazak muškaraca u sestrinstvo bio popraćen neprihvatanjem, no mi za sada nismo naišli na slične podatke. Muškarci su kako je navedeno već i ranije bili dio bolničkog osoblja, kao bolničari, njegovatelji ili drugo pomoćno osoblje, te je protezanje njihova posla i na sestriński dio značio na neki način nadogradnju njihova položaja. Oni dakle ne bivaju više samo izvršitelji zaduženja koje su im davale medicinske sestre već

postaju ravnopravni subjekti u radu. Muškarci nisu više samo oni koji podižu pacijente, premještaju krevete ili vode pacijente na pojedine pretrage već aktivno učestvuju u cjelokupnoj skrbi za pacijenta. Muškarci jednako tako participiraju u vizualnom identitetu kojeg su izgradile sestre, dobivajući propisanu uniformu te identifikacijsku značku. I dok je značka u prvo vrijeme sadržavala samo natpis da se radi o medicinskoj sestri ona kasnije biva nadopunjena natpisom medicinska sestra i medicinski tehničar jasno dajući do znanja da su oba spola prisutna u tom zanimanju i da oba spola imaju pravo nositi to obilježje. Tijekom 20. stoljeća se broj muškaraca u zanimanju medicinskog tehničara povećavao, no i dalje je to zanimanje ostalo dominantno žensko. Za zapaziti je kako se pri kraju 20. stoljeća te u 21. stoljeću pojedina vanjska obilježja struke nanovo vezuju uz isključivo žensku simboliku, primjerice kroz ime pojedinih udruga, *Hrvatske udruge medicinskih sestara* ili *Hrvatske komore medicinski sestara*. Za zaključiti je kako se, bez obzira na prisutnost muškaraca u tom zanimanju, vanjska prezentaciji profesije i dalje ispoljava kroz isključivo žensko nazivlje i tradicionalno i dominantno žensku prisutnost te je muški identitet u toj profesiji i dalje potisnut u drugi plan.

Ključne riječi: sestre pomoćnice, medicinske sestre, medicinski tehničari, povijest medicine

Katarina Horvat

Državni arhiv grada Zagreba

Muškarci kao kućni sluge u Zagrebu krajem 19. i početkom 20. stoljeća

Iako se kućna posluga u gradu Zagrebu, kao i u cijeloj Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, u razdoblju kraja 19. i početka 20. stoljeća sastojala uglavnom od žena, u njoj je bilo i muškaraca. Muškarci su radili kao obični sluge (inoši), sobari, kuhari (sokači), kočijaši i dr. Postotak muškaraca zaposlen u ovom sektoru se u razdoblju 1880.-1910. još smanjuje. Feminizacija sektora kućne službe prisutna je i u drugim europskim zemljama. Na nju je utjecalo više faktora. Smatralo se da sluge ne stvaraju novu vrijednost, već žive od privređivanja svog poslodavca. Kućni sluge su bili isključeni od aktivnog i pasivnog biračkog prava. Dio ideologije tadašnjeg građanstva bio je i onaj o kući kao kraljevstvu žene. U ovom se razdoblju otvaraju i nove mogućnosti zapošljavanja koje su mnogima privlačnije od sektora posluge. Jedan dio muškaraca koji su radili kao sluge uspio je ovaj posao iskoristiti kao odskočnu dasku za prelazak u neko drugo zanimanje, a dio je ostao do kraja svog života u okviru kućne posluge.

Ključne riječi: Zagreb, kućna posluga, muški sluge, feminizacija sektora kućne službe

Marija Karbić

Hrvatski institut za povijest

– Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Maskulinitet u srednjovjekovlju. Mogućnosti istraživanja

Pitanja što je značilo biti muškarac u srednjovjekovnom društvu ili točnije u srednjovjekovnim društvima, koje su karakteristike smatrane muškima, kako su norme određivale ponašanje muškaraca i muški identitet, koji su obrasci ponašanja definirali muškarca, i to u različitim sferama života (u obitelji, profesionalnom životu, politici itd.), privlačila su interes istraživača, iako u manjoj mjeri i s određenim vremenskim odmakom u odnosu na odgovarajuća istraživanja vezana uz žene, ženski identitet, ponašanja i uloge. U prilogu će se dati pregled različitih tendencija u istraživanju maskuliniteta u europskoj i svjetskoj medievistici (primjerice utjecaj feminističkih studija na istraživanje maskuliniteta) te ukazati na mogućnosti koje izvori s kojima raspolazemo s prostora hrvatskih zemalja u srednjem vijeku pružaju za istraživanja navedene problematike.

Ključne riječi: maskulinitet, historiografija, srednji vijek

Andrea Klobučar

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

Tihana Petrović Leš

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Muškarci u tekstilnim vještinama tkanja i pletenja

Na primjeru dviju studija slučaja autorice će promišljati različite modalitete maskuliniteta, prezentaciju muškaraca i (re)konstrukciju identiteta muškaraca u tekstilnim vještinama tkanja i pletenja. Polazeći od suvremenih primjera u području tekstilnog dizajna etabliranih umjetnika Željka Pušića (1954.-2014.) i Igora Galaša (1982.), ukazat će se na različita i tradicijska poimanja uloge muškaraca u tekstilnim vještinama na hrvatskim prostorima u različitim vremenskim razdobljima.

Izlaganje posvećujemo uspomeni na Željka Pušića o obljetnicama rođenja i smrti.

Ključne riječi: tekstilne vještine, tkanje, pletenje, Željko Pušić, Igor Galaš

Suzana Leček

Hrvatski institut za povijest

– Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

“Obiteljski muškarac: Karlo Dienes, ujak, suprug i otac”

Karlo Dienes (1895.-1981.) pripadnik je treće generacije u obitelji ljekarnika i zemljoposjednika iz Nove Gradiške, a danas nam je zanimljiv prvenstveno radi svoje strasti za bilježenjem promjena u svijetu u kojem je živio. Gradskom muzeju Nova Gradiška ostavio je jedinstvenu zbirku, koja je izvanredan izvor za lokalnu, ali i nacionalnu povijest 20. stoljeća. Prilikom istraživanja koristili smo prvenstveno njegov dnevnik i veliku zbirku fotografija i negativa koje je sam snimio (oko 13.000 negativa). Izlaganje polazi od dnevničkih zapisa, pa se prvo osvrće na osobu samog autora i njegov društveni status, zatim na tip dnevnika, te na obiteljske odnose koji se iz njega mogu iščitati. Ovdje će u prvom planu biti Dienesov odnos prema ženskim članovima obitelji (majci, sestri, supruzi) i djeci (nećacima, kćeri). Pokušat će se odrediti njegovo mjesto na širokoj skali od patrijarhalnog do obiteljskog muškarca (koncept ‘family-orientated masculinity’). Pri tome se postavlja pitanje o rodnim i obiteljskim ulogama (problem hranitelja obitelji, rodno određenog sudjelovanja u javnom životu, „domesticiranog muškarca“), te u određenoj mjeri nastoje rekonstruirati stavovi i emocije, koji u “muškom” dnevniku nigdje nisu izravno spomenuti. Spoznaje koje pruža dnevnik dopunjuje analiza izabranih Dienesovih fotografija članova obitelji (portreti, scene).

Ključne riječi: građanska elita, međuraće, obiteljski muškarac, supružništvo, očinstvo

Eldina Lovaš

Hrvatski institut za povijest

– Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Dvojica osječkih župnika u pritužbama osječke gradske vlasti na početku 19. stoljeća

Godine 1812. godine formirano je mješovito povjerenstvo sastavljeno od predstavnika slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, đakovačko-srijemskoga biskupa Antuna Mandića i katedralnog arhidakona Franje Kolundića s ciljem rješavanja višestrukih pritužbi podnesenih protiv dvojice osječkih svećenika, Ivana Jozepaca, župnika Nutarnjega grada, i Emerika Vicea, župnika Gornjega grada. Navedeni su klerici optuženi za protupravno korištenje materijalnih sredstava iz župne blagajne, za nejednako uzimanje i naplaćivanje različitih pristojbi vjernicima, za samovoljno povećanje štolarine, za neuknjižavanje oporučnih legata *pro anima* itd. Na temelju sačuvane arhivske građe u Državnom arhivu u Osijeku i Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu pokušat će se rekonstruirati svi neželjeni oblici ponašanja gore spomenutih klerika, koji su sadržani u pritužbama protiv njih, kao i donošenje zajedničke reakcije gradskih i crkvenih vlasti s ciljem rješavanja problema.

Ključne riječi: svećenici, financijske malverzacije, mješovito povjerenstvo, Osijek, početak 19. stoljeća

Tijana Matijević

IFDT, Univerzitet u Beogradu

Blagi i pitomi: o maskulinitetu jugoslovenske revolucije

U izlaganju bih želela da ispitam jednu drugačiju mogućnost maskuliniteta, nerazdvojivu od ideja i praksi jugoslovenske socijalističke revolucije i antifašizma, kroz figuru Veselina Masleše (1906-1943) i načine na koji je ona narativizovana u literarnom portretu Mitre Mitrović *Veselin Masleša* iz 1957. Revolucionar, intelektualac, partizanski borac, jugoslovenski komunist otvara u našem (post)jugoslovenskom (posle)ratnom kontekstu prostor za figuru koja bi se prema savremenim kriterijumima studija maskuliniteta mogla definisati kao marginalizovana, ili protestna, pri čemu se te karakteristike ne bi odnosile samo na hegemoni maskulinitet, već i na istorijski diskontinuitet, i vrstu društvenog tabua (ćutanja o jugoslovenskom antifašizmu i socijalizmu). Za razliku od koncepta roda i rodnih uloga u velikoj meri instrumentalizovanih kroz diskurs nacionalizma i militantizma koji je i bio platforma jugoslovenskog rata, portret Veselina Masleše – bez obzira na to što je on takođe nerazdvojiv od konteksta Drugog svetskog rata – otkriva maskulinitet koji je na drugom kraju maskuline/maskulinističke paradigme. Portret koji se dinamizuje kroz žensku i feminističku perspektivu autorke i naratorke Mitre Mitrović muška je figura koja se strukturira kroz izrazito nepatrijarhalni i neheteronormativni kontekst, kroz naglašenu okrenutost drugima/Drugome, i nemačističke osobine blagosti i pitomosti.

Ključne riječi: Veselin Masleša, antifašizam, socijalistička revolucija, Drugi svjetski rat, Mitra Mitrović

Drugovi bez drugarica: maskulinitet radničke kulture u Hrvatskoj u 19. stoljeću

Pišući o promjenama koje su prožele Europu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće uslijed sve intenzivnije industrijalizacije, povjesničar Philipp Blom ustanovio je da je radnička klasa Velike Britanije, Francuske, Njemačke i drugih zemalja bila izložena, za mnoge izrazito neugodnom, procesu feminizacije društva. "Čak je i posao muškarca zamijenjen strojem", pisala je austrijska feministica Rosa Mayreder. "Radnik za strojem samo izvršava određene pokrete, koje bi isto tako mogli vršiti žene i djeca...", tvrdila je ista autorica. Dok je pitanje političke i ekonomske emancipacije žena polako prodiralo u javni prostor, niz istaknutih pojedinaca koji su tradicionalne patrijarhalne rodne odnose - pa tako i uobičajeni koncept muškosti - smatrali ugroženima, dali su vlastiti doprinos oblikovanju antifeminističkog narativa čija je svrha bila osnaživanje predodžbi o višestrukoj ženskoj inferiornosti. Međutim, u okolnostima modernizacije i evidentnih društvenih promjena, antifeministički i mizogini pogledi nisu bili rezervirani samo za razvijene zapadnoeuropske zemlje ili visokoobrazovane pojedince sposobne napisati zbirku eseja. Stanovito nepovjerenje, pa čak i otvoreno neprijateljstvo prema ženama izražavali su i brojni radnici na području periferne, pretežito ruralne Banske Hrvatske. Budući da su žene vrlo često za identične poslove bile slabije plaćene od muških radnika, isti su ih krajem 19. stoljeća nerijetko percipirali kao nepoželjnu konkurenciju na tržištu rada, svojevrsni faktor koji je ugrožavao njihovu egzistenciju. O razmjerima rodne tenzije unutar radničkog pokreta svjedoči i činjenica da su prošla gotovo četiri desetljeća od inicijalnih štrajkova na području Hrvatske do prvog javnog istupa jedne žene i poziva na zajedničku borbu protiv kapitalističke eksploatacije. U izlaganju će biti sažeto analizirane maskuline odlike radničke kulture na području Banske Hrvatske, kao i tenzije između muške i ženske radne snage koje su jednim dijelom odredile rani radnički pokret na ovim prostorima.

Ključne riječi: radnički pokret, industrijalizacija, 19. stoljeće, maskulinitet, feminizacija, rodna historija

Ana Rajković Pejić

Hrvatski institut za povijest

– Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Plači kao dečko: Bell Hooks i zagovor feminističkog maskuliniteta

Dugo je vremena feministička teorija imala određeni odmak od uključivanja muškaraca u rasprave o feminističkim praksama i ciljevima. Jedna od najznačajnijih teoretičarki u ovom kontekstu svakako je Bell Hook koja, između ostaloga, zastupa tezu da se rodno uvjetovana eksploatacija neće riješiti ukoliko muškarci ne budu uključeni u rješavanje problema. Na tom tragu ova je američka teoretičarka ustvrdila kako se feminizam mora baviti maskuliniteom, polazeći od premise da je patrijarhalno društvo podjednako štetno, ne samo za žene, nego i muškarce, tvrdeći kako je, između ostaloga, patrijarhat štetan za muškarce jer kreira maskulinitet u okviru kojega se od muškaraca traži odsustvo emocije. Uzimajući u obzir navedeno u izlaganju će se predstaviti redefiniranje narativa vezanog uz koncept patrijarhalnog maskuliniteta kojemu Hooks suprotstavlja feministički maskulinitet, a kojega utemeljuje na rodnoj jednakosti i uzajamnosti. S time u skladu, između ostaloga, predstaviti će se temeljne značajke koje Hooks definira kao sastavnice patrijarhalnog i feminističkog maskuliniteta, poput dominacijskog i partnerskog odnosa, patrijarhalne pedagogije te psihološkog patrijarhata. Analizirajući navedene koncepte ujedno će se predstaviti i jedna od njezinih temeljnih teza feminističkog maskuliniteta, prema kojemu patrijarhat ne samo da je štetan za oba spola, nego i stoji na putu oslobađanja muškaraca.

Ključne riječi: Bell Hooks, patrijarhat, feminizam, maskulinitet, feministički maskulinitet

“Klatari se po selu, pravi štetu”: odnos muškog nerada i muškosti 1920-ih”

U tradicionalnoj patrijarhalnoj kulturi, uloga hranitelja obitelji primarno se pripisuje muškarcima. Kada muškarac nije u mogućnosti obavljati radne aktivnosti ili privređivati, to može ozbiljno utjecati na njegovu percepciju vlastite muškosti. Osjećaj bespomoćnosti ili neuspjeha, koji proizlazi iz nedovoljne društvene afirmacije, često destabilizira njegovo samopoštovanje te može dovesti do samostigmatizacije i socijalne izolacije. Kombinacija osjećaja srama i inferiornosti, osobito kada se pridruže psihička oboljenja, može oslabiti njihovu sliku o sebi i percepciju muškosti. Za ilustraciju ovih fenomena, analizirat će se podaci iz psihijatrijskih povijesti bolesti muškaraca koji su se liječili 1920-ih godina u Kraljevskom zemaljskom zavodu za umobolne u Stenjevcu, te na Odjelu za psihijatriju Kraljevskih zemaljskih bolnica u Pakracu. Prikupljena arhivska građa bit će analizirana u kontekstu tadašnjih socioekonomskih prilika u Kraljevini SHS, kao i s obzirom na stereotipe i predrasude vezane uz rodne uloge te percepcije psihičkih bolesti koje su bile prisutne u to doba.

Cilj ovog izlaganja je istražiti međusobno isprepletanje stigme vezane uz psihičke bolesti i negativnih posljedica neispunjavanja očekivanja vezanih uz muške rodne uloge. Kroz analizu ovih dinamičnih odnosa, pružit će se dublji uvid u to kako su društveni pritisci utjecali na psihičko zdravlje muškaraca, njihovo ponašanje, te njihov odnos prema vlastitoj muškosti.

Ključne riječi: patrijarhalna kultura, nerad, muškost, rodna očekivanja, povijest psihijatrije.

Anđelko Vlašić

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera, Osijek

Muškarci kao optuženici u progonima vještica u ranom novom vijeku u Europi i Hrvatskoj

Tijekom progona vještica, odnosno osoba optuženih za dijaboličko čarobnjaštvo tijekom ranoga novog vijeka na području Europe, uključujući i hrvatske zemlje, među optuženicima i osuđenicima se nalazio premoćan broj žena te su one činile otprilike 80 % svih žrtava progona. Ta činjenica nagnala je mnoge istraživače da progone vještica ocijene i kao progone žena. Međutim, sama činjenica da su muškarci činili otprilike 20 % svih žrtava pokazuje da se progone vještica ne može jednostavno svesti na progon jednoga spola. U izlaganju će se opisati tipične profile muških optuženika u progonima i pokušati odrediti razloge zbog kojih su i muškarci mogli postati žrtvama progona. Posebna pažnja posvetit će se muškim optuženicima u progonima vještica u Hrvatskoj te pokušati objasniti zašto su u hrvatskim zemljama muškarci činili manje od 5 % svih žrtava progona.

Ključne riječi: progoni vještica, sudski procesi, muškarci, rani novi vijek, Europa, Hrvatska